



ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

SPRENDIMAS

DĖL PUBLIKACIJOJE „STEBUKLAI VARĖNOJE: GYVENTOJAMS BRANGS NET IR NEIŠVEŽAMOS ŠIUKŠLĖS?“ (WWW.DZUKIJOSVEIDAS.LT, 2017-03-20) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2017 m. liepos 12 d. Nr. (SK-54) SPR – 73

Vilnius

2017 m. balandžio 7 d. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje gautas pareiškėjos UAB „VSA Vilnius“ (toliau – Pareiškėja) skundas „Dėl interneto portale www.dzukijosveidas.lt 2017 m. kovo 20 d. paskelbtos publikacijos „Stebuklai Varėnoje: gyventojams brangs net ir neišvežamos šiukšlės?“ (toliau – Skundas). Jame nurodoma, kad 2017 m. kovo 20 d. interneto portalo „[dzukijosveidas.lt](http://www.dzukijosveidas.lt)“ publikacijoje „Stebuklai Varėnoje: gyventojams brangs net ir neišvežamos šiukšlės?“ (toliau – Publikacija) pateikta tikrovės neatitinkanti ir Pareiškėjos dalykinę reputaciją pažeidžianti informacija.

Pareiškėja Skunde teigia, kad tikrovės neatitinka ir dalykinę reputaciją žemina šie teiginiai: „Nesvarbu, kad gyventojų Varėnoje stipriai mažėja, šiukšlių taip pat, o tonos pakuočių atsiduria taromatuose. Čia egzistuoja dar ir kitas reiškinys – šiukšlių konteineriai tiesiog neišvežami. Gyventojai tvirtina, kad šios bėdos prasidėjo maždaug prieš metus, kai atliekas iš jų surinkinėti ėmėsi bendrovė „VSA Vilnius“. Varėniškiai baiminasi, kad netrukus miestas ir jo apylinkės pavirs vienu dideliu sąvartynu.“; „Anot kai kurių varėniškių, miestas skęsta šiukšlėse ne dėl to, kad jie išskirtiniai vartotojai ar dideli šiukšlintojai. Atliekų kokybė mieste tragiška, yra konteinerių, kurių vežėjai nepajudina ir pusmetį.“ Pareiškėja Skunde teigia, jog ji laikosi su Varėnos rajono savivaldybe bei UAB „Alytaus regiono atliekų tvarkymo centru“ sudarytos Mišrių komunalinių atliekų surinkimo Varėnos savivaldybės teritorijoje ir jų vežimo į apdorojimo įrenginius paslaugų teikimo sutarties Nr. 2015/S-291 nuostatų. Nurodo, kad Pareiškėjai per visą minėtos sutarties vykdymo laikotarpį nebuvo skirta baudų dėl neaptarnautų konteinerių, todėl minėti teiginiai apie Pareiškėją neatitinka tikrovės ir kenkia jos dalykinei reputacijai.

Tiriant Pareiškėjos Skundą, vadovaujantis Visuomenės informavimo įstatymo (toliau – VII) 50 straipsnio 2 dalies 2 punktu, raštu buvo kreiptasi į www.dzukijosveidas.lt puslapio valdytoją prašant pateikti poziciją dėl Pareiškėjos Skundo argumentų. Viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) atstovas Juozas Adomaitis 2017 m. balandžio 18 d. elektroniniu paštu patvirtino žurnalistų etikos inspektoriaus rašto gavimą, tačiau paaiškinimų nepateikė.

Išnagrinėjęs Pareiškėjos Skundą VII nuostatų laikymosi požiūriu, žurnalistų etikos inspektorius
n u s t a t ė :

Pareiškėja skundžiasi dėl visuomenės informavimo priemonėje paskelbtos tikrovės neatitinkančios informacijos, pažeistos dalykinės reputacijos.

Juridinio asmens dalykinė reputacija, kaip ir fizinio asmens garbė ir orumas, konstatuojamosios informacijos (žinių) skleidimo atveju visuomenės informavimo priemonėse ginami, kai nustatoma šių faktų visuma: 1) žinių paskleidimo faktas; 2) faktas, jog paskleistos žinios apie pareiškėją; 3) faktas, jog paskleistos žinios yra žeminančio pobūdžio; 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Pažymėtina, kad juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimas yra siejamas ne tik su tikrovės neatitinkančių ir žeminančių žinių, bet ir nuomonių, kritikos ar kitokių subjektyvių įsitikinimų

skleidimu, kurie gali turėti įtakos viešai nuomonei apie asmenį. Pastaruoju atveju turi būti nustatyta, jog subjektyvaus pobūdžio teiginiai nepagrįsti ir neobjektyvūs, paskleisti nesąžiningai.

Pagal VII 2 straipsnio 86 dalį žinia – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi) duomenys; pagal šio straipsnio 36 dalį nuomonė – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinų ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškreipiant faktų ir duomenų.

Atsižvelgiant į tai, kad žiniai ir nuomonei taikomas skirtingas teisinis reglamentavimas, visų pirma būtina nustatyti, skelbiama žinia, ar nuomonė. Šiuo atveju Pareiškėja Skunde ginčija šiuos Publikacijos teiginius: „Čia egzistuoja dar ir kitas reiškinys – šiukšlių konteineriai tiesiog neišvežami. Gyventojai tvirtina, kad šios bėdos prasidėjo maždaug prieš metus, kai atliekas iš jų surinkinėti ėmėsi bendrovė „VSA Vilnius“; „Anot kai kurių varėniškių, miestas skęsta šiukšlėse ne dėl to, kad jie išskirtiniai vartotojai ar dideli šiukšlintojai. Atliekų tvarkymo kokybė mieste tragiška, yra konteinerių, kurių vežėjai nepajudina ir pusmetį.“. Nors teiginiuose vartojamos frazės „anot kai kurių varėniškių“, „gyventojai tvirtina“, tačiau jais skelbiama naujo pobūdžio informacija (šiukšlių konteineriai neišvežami, dėl to atsakinga „VSA Vilnius“; miestas „skęsta“ šiukšlėse; atliekų tvarkymo kokybė yra prasta; yra konteinerių, kurių vežėjai neišveža pusmetį“), kurios atitiktų tikrovei galima patikrinti objektyviais duomenimis, todėl šiais teiginiais yra skelbiamos žinios, o ne nuomonės.

Žinių skleidimo atveju jos turi atitikti VII keliamus reikalavimus. VII nustatyta, kad viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai (3 straipsnio 3 dalis); draudžiama platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą (19 straipsnio 2 dalis). Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad 19 straipsnio 2 dalyje kalbama apie žmogaus, t. y. fizinio, o ne apie juridinio asmens teises ir jų apsaugą. Be to, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) yra išaiškinęs, jog VII 19 straipsnio 2 dalies pažeidimas gali būti inkriminuotas tik tada, kai yra keletas faktinių aplinkybių. Visų pirma, turi būti nustatytas pažeistas draudimas platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą. Antra, tokio pobūdžio dezinformacija ir informacija turi būti nukreipta ne į ką kitą, o į fizinį asmenį, nes garbė ir orumas, kaip socialinės vertybės, betarpiškai susietos su fiziniu asmeniu, o ne su juridiniu asmeniu (*LVAT 2013-03-20 nutartis byloje Nr. A556-600/2013*). Dėl VII 3 straipsnio 3 dalies, pažymėtina, kad ji kaip įtvirtinanti dalį iš pagrindinių visuomenės informavimo principų (tai nurodyta šio straipsnio pavadinime), kuriais turi vadovautis viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai, vertintina, kaip šiems asmenims taikytina visoje jų veikloje, tiek susijusioje su fiziniiais, tiek su juridiniais asmenimis (*LVAT 2014-01-06 nutartis byloje Nr. A-525-2002-13*). Taigi šiuo atveju Pareiškėjos dalykinės reputacijos pažeidimas nagrinėjamas tik VII 3 straipsnio 3 dalies kontekste.

Pareiškėja Skunde teigia, jog ginčo teiginiai „Čia egzistuoja dar ir kitas reiškinys – šiukšlių konteineriai tiesiog neišvežami. Gyventojai tvirtina, kad šios bėdos prasidėjo maždaug prieš metus, kai atliekas iš jų surinkinėti ėmėsi bendrovė „VSA Vilnius“; „Anot kai kurių varėniškių, miestas skęsta šiukšlėse ne dėl to, kad jie išskirtiniai vartotojai ar dideli šiukšlintojai. Atliekų tvarkymo kokybė mieste tragiška, yra konteinerių, kurių vežėjai nepajudina ir pusmetį.“ neatitinka tikrovės bei pateikia tokią poziciją pagrindžiančius įrodymus: Pareiškėjos, Varėnos rajono savivaldybės bei UAB „Alytaus regiono atliekų tvarkymo centro“ sudarytą Mišrių komunalinių atliekų surinkimo Varėnos savivaldybės teritorijoje ir jų vežimo į apdorojimo įrenginius paslaugų teikimo sutartį Nr. 2015/S-291, UAB „Alytaus regiono atliekų tvarkymo centro“ 2017-04-26 raštą, kuriame nurodoma, jog UAB „VSA Vilnius“ paslaugas teikia pagal nurodytos sutarties bei galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių paslaugų teikimą, reikalavimus; jos teikiamos tinkamai, laikantis visų minėtoje sutartyje numatytų sąlygų; vykdymo laikotarpiu nėra paskirtų baudų už netinkamą paslaugų teikimą. Šiais pateiktais

dokumentais abejoti nėra pagrindo, todėl laikytina, jog pagal minėtą sutartį Pareiškėja tinkamai teikia paslaugas bei vykdo visas jai priskirtas pareigas. Visa tai vertinant kartu su aplinkybe, jog viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas), turėdamas galimybę pateikti objektyvius įrodymus jų nepateikė bei Publikacijoje nenurodė jokių tokius teiginius pagrindžiančių faktinių aplinkybių (jog Pareiškėja neteikia ar netinkamai teikia paslaugas), o kitų galimybių patikrinti duomenis nėra, darytina išvada, kad ginčijami teiginiai neturi faktinio pagrindo, yra netikslūs ir neteisingi (VII 3 straipsnio 3 dalis).

Teismų praktikoje nurodoma, kad sprendžiant dėl visuomenės informavimo priemonės atsakomybės, būtina įvertinti aplinkybę, jog žurnalisto profesinė etika reikalauja skelbti tik patikrintą, tikrą informaciją, todėl visuomenės informavimo priemonės turi pareigą padaryti viską, ką konkrečioje situacijoje buvo įmanoma padaryti, siekiant nustatyti skelbiamos informacijos tikrumą (*LAT 2011-08-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-340/2011*). Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijoje taip pat keliamas klausimas dėl laikraščių (viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) atleidimo nuo pareigos patikrinti faktinio pobūdžio teiginius, kurie privačių asmenų atžvilgiu yra difamaciniai (šmeižikiški); EŽTT vertino įvairius veiksnius: difamacijos pobūdį ir laipsnį; apimtį, kuria laikraštis pagrįstai galėjo numatyti, kad jo šaltiniai yra patikimi teiginių atžvilgiu. Savo ruožtu šie veiksniai reikalauja kitų aspektų, susijusių su atsakinga žurnalistika, apsvaistymo: informacijos šaltinio „kompetencijos/autoriteto“ įvertinimo; ar laikraštis atliko protingos apimties tyrimą prieš publikavimą; ar laikraštis istoriją pristatė protingai subalansuotai; ar apšmeižtiems asmenims buvo suteikta teisė apsiginti (*EŽTT sprendimai bylose: 2009-02-10 Bladet Tromso ir Stensaas prieš Norvegiją; The Wall Street Journal Europe Sprl ir kiti prieš Jungtinę Karalystę pareiškimo Nr. 28577/05*).

Taigi kiekvienu atveju svarbu įvertinti, ar viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) elgėsi sąžiningai: ar atliko protingos apimties tyrimą, ar istoriją pristatė protingai subalansuotai, ar kritikuojamiems asmenims buvo suteikta teisė apsiginti. Priešingu atveju, gali būti pažeisti visuomenės informavimo principai ir asmens teisės. Šiuo atveju viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) Publikacijoje nesuteikė galimybės pasisakyti kritikuojamam asmeniui (Pareiškėjai), nepateikė jokių duomenų, jog prieš skelbdamas informaciją ją tikrino (kreipėsi į savivaldybę ir pan.), o rėmėsi socialdemokratų frakcijos atstovo Povilo Saulevičiaus ir Publikacijoje neįvardintų varėniškių išsakytomis abejonėmis.

Taip pat svarbu įvertinti pagrindinį informacijos tikslą, kitaip tariant, svarbu išsiaiškinti, ko konkrečios informacijos paskelbimu siekė viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas): bendrai aptarti įvykį, situaciją ar pakenkti, sumenkinti asmens, apie kurį informacija skleidžiama, teises ir teisėtus interesus. Šiuo atveju, iš visų Publikacijos formuluočių, nagrinėjamos viešąjį interesą turinčios temos (viešųjų paslaugų teikimas) aišku, kad viešosios informacijos skleidėjo (rengėjo) tikslas buvo informuoti visuomenę apie Varėnos mieste vykdomą mišrių atliekų išvežimą (kainų kėlimą) bei pačios sistemos neveikimą (už kurį atsakinga ir Varėnos rajono savivaldybė, UAB „Alytaus regiono atliekų tvarkymo centras“), o ne pakenkti Pareiškėjos dalykinei reputacijai. Nors dėl Pareiškėjos tinkamo sutarties vykdymo abejonių nekylo, tačiau objektyviais duomenimis patikrinti, ar visi konteineriai Varėnoje yra išvežami laiku, ar būtina keisti išvežimo tvarką ir pan. nėra galimybių. Todėl svarbu įvertinti, kad žurnalistų saviraiškos laisvė gali apimti tam tikrą perdėjimą ar provokaciją bei hiperbolizavimą (*EŽTT 2005-02-15 sprendimas Steel and Morris prieš Jungtinę Karalystę*), o baudimas už tai būtų neproporcingas.

Paminėtina ir tai, kad viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) Publikacijoje analizuoja viešąjį interesą turinčią problemą dėl viešųjų paslaugų (mišrių atliekų išvežimo) kokybės. EŽTT savo praktikoje pabrėždamas pamatinį žiniasklaidos vaidmenį visuomenėje bei poreikį užtikrinti išskirtinę saviraiškos laisvės apsaugą, nurodo, jog nepagrįstas saviraiškos ribojimas neleis užtikrinti žiniasklaidos, kaip „viešojo sarginio šuns“ vaidmens (*EŽTT sprendimai bylose: 1994-09-24 Jersild prieš Daniją; 2012-02-07 Axel Springer prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*).

Kaip minėta anksčiau, Pareiškėja teikia viešąsias paslaugas, o jos teikiamų paslaugų kokybė pagrįstai domina visuomenę. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija) juridinio asmens dalykinė reputacija dėl savo ekonominės vertės gali būti saugoma ir ginama kaip turtas, t. y. vertybė, saugotina pagal Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga) (*EŽTT 1999-03-25 sprendimas byloje Iatridis prieš Graikiją (GC)*). EŽTT savo jurisprudencijoje pabrėžia būtinybę, sprendžiant dėl juridinio asmens dalykinės reputacijos apsaugos ribų, visuomenės suinteresuotumą atvira diskusija dėl verslo praktikos derinti su konkuruojančiu interesu apsaugoti komercinę sėkmę ir įmonės gyvybingumą ne tik akcininkų ir įmonės darbuotojų naudai, bet ir platesnei ekonominei gerovei. Didelės įmonės, kurių veikla siejasi su viešuoju interesu, neišvengiamai ir sąmoningai atsiveria kruopščiam savo veiksmų tyrimui ir tokių įmonių atžvilgiu priimtinos kritikos ribos, EŽTT vertinimu, yra platesnės (*EŽTT 2005-02-15 sprendimas Steel and Morris prieš Jungtinę Karalystę*).

Publikacijoje nevarojami užgaulūs epitetai ar kitos raiškos priemonės siekiant sumenkinti Pareiškėjos dalykinę reputaciją. Nagrinėjamu atveju atsižvelgiant į minėtų aplinkybių visetą negalima konstatuoti fakto, jog teiginiai „Čia egzistuoja dar ir kitas reiškinys – šiukšlių konteineriai tiesiog neišvežami. Gyventojai tvirtina, kad šios bėdos prasidėjo maždaug prieš metus, kai atliekas iš jų surinkinėti ėmėsi bendrovė „VSA Vilnius“; „Anot kai kurių varėniškių, miestas skęsta šiukšlėse ne dėl to, kad jie išskirtiniai vartotojai ar dideli šiukšlintojai. Atliekų tvarkymo kokybė mieste tragiška, yra konteinerių, kurių vežėjai nepajudina ir pusmetį.“ yra žeminančio (Pareiškėjos dalykinę reputaciją žeidžiančio) pobūdžio.

Apibendrinant pažymėtina, kad viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas), nors ir skelbė viešąjį interesą turinčią informaciją apie viešąsias paslaugas teikiančią asmenį bei neturėjo tikslo sumenkinti Pareiškėjos dalykinės reputacijos, tačiau skelbė neteisingą, netikslią informaciją, todėl pažeidė visuomenės informavimo principus (VIĮ 3 straipsnio 3 dalis).

Remdamasis išdėstytais motyvais ir vadovaudamasis VIĮ 50 straipsnio 1 dalies 1 ir 5 punktais, 3 dalies 1 punktu, žurnalistų etikos inspektorius

nusprendė:

1. Pripažinti pareiškėjos UAB „VSA Vilnius“ skundą dėl publikacijoje „Stebuklai Varėnoje: gyventojams brangs net ir neišvežamos šiukšlės?“ (www.dzukijosveidas.lt, 2017-03-20) paskelbtos informacijos iš dalies pagrįstu.

2. Įspėti viešosios informacijos rengėją (skleidėją) www.dzukijosveidas.lt valdytoją dėl VIĮ 3 straipsnio 3 dalies pažeidimo paskelbiant publikaciją „Stebuklai Varėnoje: gyventojams brangs net ir neišvežamos šiukšlės?“ (www.dzukijosveidas.lt, 2017-03-20) ir reikalauti pašalinti pažeidimą – iš interneto portalo www.dzukijosveidas.lt pašalinti tikrovės neatitinkančią informaciją.

3. Išsiųsti sprendimą pareiškėjai UAB „VSA Vilnius“ ir www.dzukijosveidas.lt valdytojui.

4. Viešai paskelbti sprendimą Žurnalistų etikos inspektoriatu tarnybos interneto svetainėje.

Žurnalistų etikos inspektoriatu sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo (gavimo) dienos.

Žurnalistų etikos inspektorė

Gražina Ramanauskaitė-Tiumenevienė